

การสร้างคามเข้มแข็งของท้องถิ่นโดยการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการจัดการขยะ กรณีศึกษาเทศบาลเมืองขลุง

วงธรรม สรณะ¹

จตุรินทร์ ขวัญเนตร²

บทคัดย่อ

การวิจัย เรื่อง การสร้างคามเข้มแข็งของท้องถิ่นโดยการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการจัดการขยะมีวัตถุประสงค์1)เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะ2)เพื่อศึกษาให้ทราบถึงปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะ3)เพื่อศึกษาวิธีการและทางเลือกในการจัดการขยะระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับการมีส่วนร่วมของประชาชน ผู้วิจัยได้กำหนดวิธีการดำเนินงานวิจัยโดยใช้การวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อให้ได้ผลการศึกษาที่มีความครอบคลุมทั้งในส่วนที่ไม่สามารถวัดผลในเชิงตัวเลขและในส่วนที่ไม่สามารถวัดผลในเชิงนามธรรมได้ โดยมีเครื่องมือได้แก่แบบสอบถาม และการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาได้แก่ประชาชนในเทศบาลเมืองขลุง จำนวน 381 คน ใช้วิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติเชิงพรรณนา คือ ค่าร้อยละ และค่าเฉลี่ย และใช้วิธีการตีความข้อมูลเชิงคุณภาพ

จากการวิจัยพบว่า 1)ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะในระดับปานกลางในการจัดการขยะมูลฝอยของเทศบาล แบ่งออกเป็นกิจกรรม 2 กลุ่ม คือ การมีส่วนร่วมในระดับปานกลาง ได้แก่ ร่วมในการดำเนินการ และร่วมในการติดตามประเมินผล ส่วนอีกกลุ่มหนึ่งเป็นการมีส่วนร่วมค่อนข้างน้อย ได้แก่ ร่วมแสดงความคิดเห็นและร่วมในการตัดสินใจเกี่ยวกับการจัดการขยะมูลฝอย 2)พบว่า ปัจจัยกำหนดที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการจัดการขยะมูลฝอย ในเขตเทศบาลเมืองขลุง จังหวัดจันทบุรี ได้แก่ ประโยชน์ที่ได้รับ อิทธิพลของผู้นำ อุดมการณ์ของชุมชนและความเข้มแข็งของเครือข่าย ตามลำดับ3)ศึกษาวิธีการและทางเลือกในการจัดการขยะระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับการมีส่วนร่วมของประชาชนสามารถ พบว่าประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการขยะในระดับปานกลาง กล่าวคือ มีส่วนร่วมในการจัดการขยะบ้าง

อภิปรายผลการวิจัย จากการศึกษาพบว่าในอดีตที่ผ่านมาผู้นำมีบทบาทอย่างสำคัญต่อการจัดการขยะ ความเข้มแข็งของเครือข่ายชุมชนในการจัดการขยะมูลฝอยนั้น พบว่า การมีส่วนร่วมในการดำเนินการจัดการขยะของประชาชนเกี่ยวข้องกับภาวะด้านจิตใจและอารมณ์ของชาวบ้าน กล่าวคือ เทศบาลจะทำให้ประชาชนมีจุดร่วมในอุดมการณ์ การได้รับรางวัลจากการยกย่องด้านการจัดการขยะและกลายเป็นต้นแบบของการจัดการขยะแทนที่จะเป็นผู้แข่งขันทำให้การพัฒนาด้านการจัดการขยะหยุดนิ่ง ดังนั้นการที่จะสร้างความเข้มแข็งของท้องถิ่นโดยการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะนั้น ควรจะมีส่วนที่เสริมเข้ามาสู่กิจกรรมการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ประชาชน คือ การสร้างความร่วมมือระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในลักษณะ“สหการ”ซึ่งเป็นองค์กรความร่วมมือระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในรูปแบบ“สหการ” ซึ่งมีลักษณะที่เป็นการรวมตัวกันขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เข้าร่วมจะมีจุดร่วมกันในประเด็นปัญหาที่มีความจำเป็นต้องดำเนินการรวมกันมีพื้นที่ใกล้เคียงกัน ซึ่งในกรณีนี้ได้แก่ การจัดการขยะ ซึ่งเป็นประเด็นที่สร้างปัญหาในทุกพื้นที่

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. จัดให้มีกิจกรรม หรือ โครงการที่จะนำไปสู่การยกย่องเชิดชูเทศบาลเมืองขลุงให้สาธารณะชนรับทราบ
2. จัดงาน“เปิดประตูเมืองขลุง” โดยจัดงานที่สามารถดึงดูดชนจากพื้นที่อื่น
3. สร้างเครือข่ายความ

¹ อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี ,หัวหน้าโครงการวิจัย

² อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี ,ทีมวิจัย

ร่วมมือในลักษณะ “สหการองค์กรปกครองท้องถิ่น” 4. สร้างสิ่งจูงใจที่เป็นรูปธรรม การปลูกจิตสำนึกให้ประชาชนรักท้องถิ่น กำหนดกิจกรรมเพื่อรักษาเครือข่ายหรือเพิ่มความเข้มแข็งให้กับเครือข่ายของชุมชน

คำสำคัญ: การมีส่วนร่วม, ปัญหาขยะ

บทนำ

ปัจจุบันประเทศไทยได้ให้ความสำคัญกับปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นอย่างมากเนื่องจากส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตและสภาพความเป็นอยู่ของประชาชนทั้งทางตรงและทางอ้อมในกระบวนการพัฒนาความเป็นชุมชนเมือง(Urbanization)ของโลกยุคปัจจุบันสำหรับประเทศไทยปัญหาการจัดการขยะมูลฝอยเป็นปัญหาที่ภาครัฐรวมถึงหน่วยปกครองท้องถิ่นในหลายพื้นที่ยังไม่สามารถแก้ไขได้ การเพิ่มขึ้นของประชากรการขยายตัวของเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ส่งผลให้ปัญหาขยะยิ่งทวีความรุนแรงยิ่งขึ้นโดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมเมืองที่มีการขยายตัวสูงตามจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้น กระบวนการพัฒนาความเป็นชุมชนเมือง(Urbanization)ของไทยตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 1 เป็นต้นมาจะพบว่า ได้ก่อให้เกิดปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมที่เป็นปัญหาที่สำคัญประการหนึ่งก็คือ ปัญหาขยะล้นเมือง การจัดการขยะมูลฝอยในหลายพื้นที่ยังไม่สามารถแก้ไขปัญหาดังกล่าวที่สะสมพอกพูนจนกลายเป็นวาระแห่งชาติตามที่ปรากฏในหลายพื้นที่ ดังจะเห็นได้จากข้อมูลของกรมควบคุมมลพิษ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชนที่เกิดขึ้นในระหว่างปี พ.ศ.2548 – 2553 ดังนี้

ตาราง แสดงปริมาณขยะมูลฝอย

พื้นที่	ปริมาณขยะมูลฝอย (ตันต่อวัน)					
	2548	2549	2550	2551	2552	2553
กรุงเทพมหานคร	8,291	8,403	8,532	8,780	8,834	8,766
เขตเทศบาลรวมเมืองพัทยา	12,635	12,912	13,600	14,915	16,368	16,620
ภาคกลางและภาคตะวันออกเฉียง	5,499	5,619	5,780	5,258	5,830	5,918
ภาคเหนือ	2,148	2,970	2,346	2,931	3,255	3,315
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	2,906	2,970	3,167	4,267	4,700	4,768
ภาคใต้	2,082	2,128	2,307	2,459	2,583	2,619
นอกเขตเทศบาล	18,295	18,697	18,200	17,369	16,208	16,146
รวมทั้งประเทศ	39,221	40,012	40,332	41,064	41,410	41,532

ที่มา: กรมควบคุมมลพิษ (2555 : ออนไลน์)

จากข้อมูลดังกล่าวของกรมควบคุมมลพิษ จะเห็นว่าปริมาณขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้นจากชุมชนในเขตเทศบาลและเมืองพัทยา ตั้งแต่ปี พ.ศ.2548 ถึง พ.ศ.2553 นั้น มีปริมาณเพิ่มขึ้นทุกปี โดยเฉพาะในเขตภาคกลางและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ดังนั้น ปัญหาขยะมูลฝอย จึงเป็นปัญหาที่ทุกฝ่ายควรเล็งเห็นความสำคัญร่วมกัน และจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือในการแก้ไขเพราะเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นทั่วไปในชุมชนทุกระดับ

ความร่วมมือหรือการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน เนื่องในอดีตกจากความล้มเหลวของโครงการจัดการขยะมูลฝอยที่ผ่านมา เกิดจากประชาชนขาดความร่วมมือหรือการมีส่วนร่วม ตลอดจนการขาดจิตสำนึกในการจัดการขยะมูลฝอย ในขณะเดียวกันยังมีความไม่ระเบียบ มาตรฐาน หรือมาตรการแนวทางปฏิบัติในการคัดแยกขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้นในสังคมไทยเท่าใดนัก โดยเท่าที่มีการศึกษาที่ผ่านมา ซึ่งผู้วิจัยได้สำรวจงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องขยะ พบอีกว่า ปัจจัยความร่วมมือของภาคประชาชนจะมีผลต่อการแก้ไขปัญหามลพิษในรูปแบบที่เหมาะสมที่สุด กล่าวคือ การลดปริมาณขยะมูลฝอยโดยการคัดแยกประเภทขยะมูลฝอยที่จะทิ้งให้เหลือเพียงสิ่งที่ไม่ต้องการอย่างแท้จริงและไม่อาจใช้ประโยชน์ได้แล้วเท่านั้น ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ในการนำวัสดุที่เหลือใช้กลับมาใช้ซ้ำหรือแปรรูปกลับมาใช้ใหม่ อันถือเป็นแนวทางในการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า ประหยัดเวลาและลดงบประมาณของหน่วยงานหรือองค์กรในการกำจัดและทำลายขยะมูลฝอย (วิโรจน์ จิวะรังสรรค์.2544:3)

ปัจจัยที่มีประสิทธิภาพในการจัดการขยะ คือ ความร่วมมือของประชาชนซึ่งต้องตระหนักว่าปัญหานี้เป็นเรื่องสำคัญและต้องได้รับความร่วมมือจากชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งภายใต้แผนการกระจายอำนาจ การจัดการขยะเป็นนโยบายสาธารณะที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะต้องนำไปปฏิบัติ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นถือเป็นองค์กรที่มีการกิจโดยตรงในการแก้ไขปัญหาขยะมูลฝอยในชุมชนท้องถิ่น หน้าที่สำคัญที่ต้องดำเนินการคือการรักษาความสะอาดของถนนหรือทางเดินและที่หรือทางสาธารณะ รวมทั้งการกำจัดขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูลตามพระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ.2496 และพระราชบัญญัติสภาพัฒนาการปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ.2537 ประกอบกับพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจ ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ.2542 ด้านที่ 8 ระบุว่า ด้านการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ร่วมกับพระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ.2535 ที่ให้บทบาทอำนาจหน้าที่ในการควบคุม ดูแลกิจการและกิจกรรมต่างๆ เพื่อมิให้เกิดผลกระทบต่อสุขภาพอนามัย และมีภาวะความเป็นอยู่ที่เหมาะสมของประชาชน เป็นอำนาจของเจ้าพนักงานท้องถิ่น และราชการส่วนท้องถิ่นเป็นสำคัญ

นับตั้งแต่มีการปฏิรูปการบริหารราชการทำให้ท้องถิ่นอำนาจและเสรีภาพในการจัดการปัญหาต่างๆ ในท้องถิ่นของตนเองแต่กลับพบว่าปัญหาพื้นฐานอย่างขยะกลับกลายเป็นปัญหาที่สร้างปมและความบาดหมางใจระหว่างประชาชนที่อาศัยในพื้นที่เดียวกันรวมถึงที่อาศัยในพื้นที่ข้างเคียงมีการศึกษาพบว่าความร่วมมือของประชาชนจะมีผลต่อการแก้ไขปัญหามลพิษในรูปแบบที่เหมาะสม (วิโรจน์ จิวะรังสรรค์.2544:3) มากกว่าที่จะเป็นหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

จังหวัดจันทบุรีเป็นจังหวัดที่มีพื้นที่ส่วนใหญ่ที่ประกอบทำกิจกรรมภาคเกษตรทำให้ในแต่ละปีมีผลผลิตทางเกษตรจำนวนมากการมีผลผลิตจำนวนมากเป็นที่มาของขยะสดจำนวนมากสาหัสผลกระทบต่อจัดการขยะของหน่วยปกครองท้องถิ่นเช่น การจัดหาสถานที่ทิ้งขยะ ที่นั่นวันจะแก้ปัญหานี้ได้ยากยิ่ง หน่วยปกครองท้องถิ่นจึงแก้ปัญหาด้วยการชะลอการเก็บขยะและปล่อยทิ้งไว้จนหมักหมมกลายเป็นขยะที่ส่งกลิ่นเหม็น รุนแรงส่งผลกระทบต่อภาพลักษณ์ สุขภาพ

จากปัญหาที่เกิดขึ้นทำให้ผู้วิจัยเห็นถึงความสำคัญในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะรวมทั้งปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความต้องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะมูลฝอย ทั้งนี้เพื่อเป็นทางเลือกและสร้างวิธีการในการสนับสนุนและส่งเสริมการจัดการขยะมูลฝอยเพื่อนำไปสู่ความร่วมมือร่วมใจกันในการจัดการขยะระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างยั่งยืนโดยกำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการวิจัยไว้ 3 ประเด็น คือ เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน ศึกษาให้ทราบถึงปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนและ ศึกษาวิธีการและทางเลือกในการจัดการขยะระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับการมีส่วนร่วมของประชาชน และคาดว่าจะการศึกษาดังกล่าวจะนำมาสู่การสร้างตัวอย่าง

ที่ดี(Best Practice)ในการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะในท้องถิ่น ใช้เป็นแนวทางในการกำหนดนโยบาย และเกิดการประสานความร่วมมือระหว่างองค์กรปกครองท้องถิ่นและหน่วยงานต่างๆที่อยู่ในพื้นที่ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของโครงการวิจัยว่าจะศึกษาและเก็บข้อมูลในพื้นที่เทศบาลเมืองชลุ่ง อำเภอลุ่ง จังหวัดจันทบุรี ตั้งแต่ปี2550 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่มีการกระจายอำนาจให้กับองค์กรปกครองท้องถิ่นถึงปัจจุบัน โดยใช้วิธีการวิจัยเพื่อให้ได้ข้อมูลแบบเชิงบูรณาการ(Mixed Method) ระหว่าง วิธีการวิจัยเชิงปริมาณใช้วิธีการสำรวจ(Survey research) ได้แก่ ประชาชนที่มีสิทธิเลือกตั้งและอาศัยในเขตพื้นที่เป้าหมาย ซึ่งคณะผู้วิจัยได้กำหนดเทศบาลเมืองชลุ่ง จังหวัดจันทบุรี จำนวน 7,668 คน(ข้อมูลจากจำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาเทศบาลเมืองชลุ่ง 20 มิถุนายน 2555) ผู้วิจัยกำหนดให้มีขนาดกลุ่มตัวอย่างจำนวน 381 คน เครื่องมือวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม(Questionnaire)

และการสัมภาษณ์ซึ่งเป็นการเก็บข้อมูลในเชิงคุณภาพ การสัมภาษณ์วิธีการสัมภาษณ์ที่จะใช้ในการวิจัยนี้มีลักษณะเป็นการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง(Semi - Structured or Guided Interview) โดยอาศัยแนวการสัมภาษณ์ (Interview Guide)เช่น การสัมภาษณ์กลุ่ม(Group Interview) เป็นรูปแบบที่ใช้แนวการสัมภาษณ์กลุ่มในการวิเคราะห์ชุมชนโดยอาศัยผู้ให้ข้อมูลหลากหลายในชุมชน ได้แก่ ชุมชนรุ่งเรือง,ชุมชนร่วมใจ,ชุมชน 777 ร่วมใจพัฒนา และ ชุมชนเกาะลอย ใช้การสัมภาษณ์เจาะลึก(In-dept Interview)เป็นการใช้แนวสัมภาษณ์โดยกำหนดผู้ให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์(Key-Informants) เป็นตัวแทนของประชาชนที่อาศัยภายในเขตพื้นที่ที่กำหนด (เทศบาลเมืองชลุ่ง) นอกจากนี้ยังมีวิธีการในการตรวจสอบข้อมูลจากแหล่งข้อมูลที่ต่างกันระหว่างเอกสาร การสัมภาษณ์แบบประวัติศาสตร์บอกเล่า และ ตรวจสอบจากการสัมภาษณ์ที่ใช้ผู้สัมภาษณ์ที่มีจุดยืนต่างกัน

ความหมายของขยะมูลฝอย

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานฉบับ พ.ศ.2525 ได้ให้คำจำกัดความ ขยะ หมายถึง หยากเยื่อ มูลฝอย และได้บัญญัติความหมายของมูลฝอยว่า หมายถึง เศษสิ่งของที่ทิ้งแล้ว ดังนั้น คำว่าขยะและมูลฝอย จึงมีความหมายเหมือนกัน จึงใช้แทนกันได้(พรพนศิริ ศิริพันธุ์,2546:32)

ขยะ หมายถึง บรรดาสิ่งของที่ไม่ต้องการใช้แล้ว ซึ่งส่วนใหญ่เป็นของแข็งจะเน่าเปื่อยได้หรือไม่ก็ตาม รวมตลอดถึง เถ้า ซากสัตว์ มูลสัตว์ ฝุ่นละออง และเศษวัสดุที่ทิ้งแล้วจากที่พักอาศัย สถานที่ต่าง ๆ รวมถึงสถานที่สาธารณะ ตลาดและโรงงานอุตสาหกรรม ยกเว้นอุจจาระและปัสสาวะมนุษย์ ซึ่งเป็นสิ่งปฏิกูลที่ต้องการเก็บและการกำจัดที่แตกต่างไป (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. อ้างถึงในพรพนศิริ ศิริพันธุ์,2546:32)

มูลฝอย หมายถึง เศษกระดาษ เศษผ้า เศษอาหาร ภาชนะที่ใส่อาหาร เถ้า มูลหรือซากสัตว์ รวมตลอดถึงสิ่งอื่นใดที่เก็บกวาดจากถนน ตลาด ที่เลี้ยงสัตว์ หรือที่อื่น ซึ่งครอบคลุมถึงเศษสิ่งของทุกชนิดที่เหลือใช้ เศษวัสดุที่ไม่ใช้แล้วหรือสิ่งอื่นใดที่ต้องการเก็บหรือกวาดจากที่อื่นใด ๆ ซึ่งมักอยู่ในรูปที่เป็นของแข็ง และหมายรวมถึงมูลฝอยติดเชื้อ เช่น เศษผ้าพันแผล เข็มฉีดยา ชิ้นส่วนอวัยวะ เป็นต้น (พระราชบัญญัติการสาธารณสุข ,2535:15)

ตามพระราชบัญญัติรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง พ.ศ.2535 ที่ออกโดยกระทรวงมหาดไทย เน้นการใช้บังคับในเขตเทศบาล สุขาภิบาล องค์การบริหารส่วนจังหวัด ได้ให้ความหมายว่า มูลฝอย หมายถึง เศษอาหาร เศษผ้า เศษอาหาร เศษสินค้า ภาชนะใส่อาหาร เถ้า มูลสัตว์ หรือซากสัตว์ รวมตลอดถึงสิ่งอื่นใดที่เก็บจากถนน ตลาด ที่เลี้ยงสัตว์ หรือที่อื่น ๆ

สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ได้ให้ความหมายของคำว่า ขยะมูลฝอย(Solid Waste) หมายถึง บรรดาสิ่งของต่าง ๆ ซึ่งคนไม่ต้องการ และทิ้งไปทิ้งนี้รวมตลอดถึง เศษผ้า เศษอาหาร มูลสัตว์ ซากสัตว์

ถ้า ฝุ่นละอองและเศษวัสดุสิ่งของที่เก็บกวาดจากเคหะสถาน อาคาร ถนน ตลาด ที่เลี้ยงสัตว์ โรงงานอุตสาหกรรม และอื่นๆ (กรมควบคุมมลพิษ กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม.2540 : 136-137)

กระบวนการกำจัดขยะมูลฝอย

วิธีการและขั้นตอนดำเนินงานในการกำจัดขยะมูลฝอยที่สำคัญ ๆ ได้แก่ (กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม,2542:5-7)

1. การเก็บรวบรวม(Storage and collection) เริ่มตั้งแต่การเก็บขยะมูลฝอยใส่ไว้ในภาชนะไปจนถึงการรวบรวมขยะมูลฝอยจากแหล่งต่างๆ แล้วนำไปใส่ในยานพาหนะเพื่อที่จะขนถ่ายต่อไปยังแหล่งกำจัด หรือทำประโยชน์อื่นๆ แล้วแต่กรณี

2. การขนส่ง(Transportation) เป็นการนำขยะมูลฝอยที่เก็บรวบรวมจากชุมชนใส่ในยานพาหนะแล้วนั้นไปยังสถานที่กำจัดหรือทำประโยชน์อย่างอื่นซึ่งอาจเป็นการขนส่งโดยตรงจากแหล่งกำเนิดเลยทีเดียว หรืออาจขนไปพักรวมไว้ที่ใดที่หนึ่งซึ่งเรียกว่า สถานีขนถ่ายก่อนก็ได้

3. การแปรรูป(Processing) เป็นวิธีการที่จะทำให้ขยะมูลฝอยสะดวกแก่การเก็บขนหรือนำไปใช้ทำประโยชน์อย่างอื่น การแปรรูปนี้อาจทำได้โดยการบดอัดเป็นก้อน คัดแยกเอาส่วนที่ยังใช้ประโยชน์ได้ออกไปใช้ ทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม

4. การกำจัดหรือทำลาย (Disposal) เป็นวิธีการกำจัดขยะมูลฝอยขั้นสุดท้าย เพื่อให้ขยะมูลฝอยนั้นๆ ไม่ก่อให้เกิดปัญหามลพิษต่อสภาพแวดล้อมอันมีผลกระทบต่อสุขภาพ และความเป็นอยู่ของมนุษย์ต่อไป

วิธีการกำจัดขยะมูลฝอยนั้นสามารถกระทำได้หลายรูปแบบ เช่น นำไปกองทิ้งบนพื้นดิน (Dumping on land)ทิ้งลงทะเล(Dumping at sea)นำไปเลี้ยงสุกร(Hog feeding)หมักทำปุ๋ย (Composting) เผากลางแจ้ง(Open burning)เผาในเตาเผา(Incineration)และการฝังกลบที่ถูกสุขลักษณะ(Sanitary landfill) เป็นต้น การกำจัดขยะมูลฝอยที่กล่าวมานี้ บางวิธีก็ไม่ได้เป็นการกำจัดที่ถูกต้อง ทำให้เกิดมลพิษต่อสภาพแวดล้อมและมีผลกระทบต่อสุขภาพของบุคคลและชุมชนได้ วิธีการกำจัดขยะมูลฝอยที่เชื่อถือได้ว่าถูกสุขลักษณะนั้น ควรจะมีลักษณะดังต่อไปนี้

1. ไม่ทำให้เป็นแหล่งอาหารและแหล่งเพาะพันธุ์ของสัตว์และแมลงนำโรค เช่น หนู แมลงวัน ยุง แมลงสาบและสุนัข เป็นต้น

2. ไม่ทำให้เกิดการปนเปื้อนแก่แหล่งน้ำ ทั้งแหล่งน้ำผิวดิน(Surface water)และแหล่งน้ำใต้ดิน(Underground water)

3. ไม่ทำให้เกิดมลพิษต่อสภาพแวดล้อม

4. ไม่ทำให้เห็นเหตุแห่งความรำคาญ อันเนื่องมาจากเสียง กลิ่น คิว และฝุ่นละออง

5. ไม่ทำให้เสื่อมเสียแก่ทัศนียภาพ

ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชน

ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นคำที่มักใช้กันมากในปัจจุบัน ทั้งในวงวิชาการและวงราชการ แต่เนื่องจากได้มีนักวิชาการหลายท่านให้ความหมายของคำไว้แตกต่างกันหลายความหมาย และจะเห็นได้ว่าที่ผ่านมารัฐได้นำเอาความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนไปใช้เป็นเครื่องมือในการให้ประชาชนเข้าร่วมกิจกรรม หรือโครงการที่เจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นผู้กำหนดขึ้น อันเนื่องมาจากการตีความหมายของการมีส่วนร่วมในลักษณะที่ยังไม่ถูกต้องและตรงกัน สำหรับแนวคิดของนักวิชาการต่างประเทศและนักวิชาการของไทยได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการดำเนินงานในชุมชนไว้หลายท่าน ดังต่อไปนี้

รีดเดอร์ (Reeder, 1974, P.39 อ้างถึงใน จาริณี แจ่มจำ, 2553:7) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนว่า หมายถึงการมีส่วนร่วมในการปะทะสังสรรค์ทางสังคม ซึ่งรวมทั้งการมีส่วนร่วมของปัจเจกบุคคล และการมีส่วนร่วมของกลุ่ม

องค์การสหประชาชาติ(United Nations, 1975, p.4 อ้างถึงใน ธรรมจรรย์ ตูลย์ธารง, 2546:12) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ว่า เป็นกระบวนการเกี่ยวกับการกระทำ และเกี่ยวข้องกับมวลชนในระดับต่าง ๆ ดังนี้ ประการแรก ในกระบวนการตัดสินใจ ซึ่งตัดสินใจเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ทางสังคมและการจัดสรรทรัพยากร และประการที่สองในการกระทำโดยสมัครใจต่อกิจกรรมและโครงการ และยังเน้นว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนจะต้องมีความหมายครอบคลุมถึง

1. การที่ประชาชนมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากโครงการพัฒนา
2. การที่ประชาชนมีส่วนร่วมช่วยเหลือในการปฏิบัติตามโครงการ
3. การที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจตลอดกระบวนการพัฒนา

ไวท์ (White, 1982, p.18 อ้างถึงใน จุฑามาศ ศรีศิริพรพันธ์, 2548:7) ได้ให้คำจำกัดความของการมีส่วนร่วมว่า ประกอบด้วย 3 มิติ กล่าวคือ มิติที่ 1 ได้แก่การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจควรจะทำและทำอย่างไร ส่วนมิติที่ 2 ได้แก่การมีส่วนร่วมเสียสละในการพัฒนา และการลงมือปฏิบัติการตามที่ตัดสินใจ สำหรับมิติที่ 3 ได้แก่การมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดจากการดำเนินงานและการประเมินผล

สุจินต์ ดาววิระกุล (อ้างถึงใน พรทิพย์ มาศวิวัฒน์, 2542: 20 - 21) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึงกระบวนการกระทำที่ประชาชน สมัครใจเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดการเปลี่ยนแปลง เพื่อตัวประชาชนเอง โดยให้ประชาชนได้มีส่วนในการตัดสินใจเพื่อตนเอง และมีส่วนดำเนินการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ปรารถนาหรือตั้งใจไว้ ทั้งนี้ต้องมีกำหนดกรอบความคิดจากบุคคลภายนอก

ทวีทอง หงษ์วิวัฒน์ (อ้างถึงใน จุฑามาศ ศรีศิริพรพันธ์, 2548: 9) ได้อธิบายไว้ว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนคือ การที่ประชาชนหรือชุมชน พัฒนาขีดความสามารถของตนในการจัดการควบคุมการใช้และกระจายทรัพยากรที่มีอยู่ เพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีพทางเศรษฐกิจ และสังคมตามความจำเป็นอย่างสมศักดิ์ศรีในฐานะสมาชิกของสังคม ในการมีส่วนร่วมนั้น ประชาชนได้พัฒนาการรับรู้และภูมิปัญญา ซึ่งแสดงออกในรูปแบบของการตัดสินใจในการกำหนดชีวิตของตนเองอย่างเป็นตัวของตัวเอง

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (อ้างถึงใน ทรงยศ สาโรจน์, 2551:7) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนว่า หมายถึงการทำงานกับกลุ่มเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ ด้วยความร่วมมือร่วมใจ โดยการกระทำดังกล่าวในห้วงเวลา และลำดับเหตุการณ์ที่ทรงประสิทธิภาพ

แสวง รัตนมงคลมาส(2543:10)ได้กล่าวถึง การมีส่วนร่วม หมายถึงกระบวนการซึ่งประชาชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในขั้นตอนต่าง ๆ ของกิจกรรมของสังคม และประชาชนที่เข้าร่วมได้ใช้ความพยายามบางส่วนอย่างส่วนตัว เช่น ความคิด ความรู้ ความสามารถ แรงงาน ตลอดจนทรัพยากรของตนต่อกิจกรรมนั้น ๆ ในการแสดงความคิดเห็นตัดสินใจกำหนดนโยบาย กำหนดเป้าหมายและแผนงาน ดำเนินการในกระบวนการจัดการ และร่วมหนุนช่วยทรัพยากรการบริหาร และการที่ประชาชนเข้ามีส่วนร่วม มีเหตุผล 3 ประการคือ

1. มีจุดร่วมในอุดมการณ์เดียวกัน (Common Ideology)
2. มีจุดร่วมในผลประโยชน์ (Common Interest)
3. ยึดติดกับตัวบุคคล (Personality)

จากความหมายดังกล่าว การมีส่วนร่วมจึงประกอบด้วยปัจจัย 3 ประการ คือ

1.การเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจ และอารมณ์เป็นการเกี่ยวข้องทั้งตัวไม่ใช่เฉพาะเพียงแต่เกี่ยวข้องด้านกำลังกาย หรือทักษะ กล่าวคือผู้มีส่วนร่วมจะมีส่วนเกี่ยวข้องทางจิต (Ego involved) ไม่เพียงแต่เฉพาะด้านการงาน(Task Involved)

2.การกระทำการให้ เมื่อผู้มีส่วนร่วมได้บังเกิดความเกี่ยวข้องด้านจิตใจและอารมณ์แล้ว ก็เท่ากับเปิดโอกาสให้เขาได้แสดงความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ กระทำการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของกลุ่ม โดยเหตุนี้การมีส่วนร่วมจึงเป็นมากกว่าการยินยอม(Consent) ที่จะกระทำตามคำสั่งเป็นการกระทำ ซึ่งปราศจากการยินยอมพร้อมใจ และแสดงความคิดเห็นริเริ่มสร้างสรรค์ การมีส่วนร่วมจึงเป็นความสัมพันธ์ทางอารมณ์และจิตใจแบบ “ยุควิถี” คือมีการติดต่อสื่อสารทั้งไปและกลับระหว่างบุคคลนั้นและกลุ่ม

3.การรับผิดชอบเมื่อเกิดการเกี่ยวข้องด้านจิตใจ อารมณ์ และได้กระทำให้แก่สถานการณ์นั้นแล้วผู้มีส่วนร่วมจะเกิดความรู้สึกร่วมรับผิดชอบกับกลุ่มนั้นด้วย เพราะการมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการทางสังคมที่บุคคลเข้าไปเกี่ยวข้อง(Self Involved) กับกลุ่มและต้องการเห็นผลสำเร็จของการทำงานนั้นด้วย จึงเกิดความรู้สึกรับผิดชอบทั้งกลุ่ม

นอกจากนั้นแล้วการที่ประชาชนจะเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ต้องมีเงื่อนไขสำคัญอย่างน้อย 3 ประการ ดังนี้

1. ประชาชนต้องมีอิสระที่จะมีส่วนร่วม (Freedom to Participate)
2. ประชาชนต้องสามารถมีส่วนร่วม (Ability to Participate)
3. ประชาชนต้องเต็มใจที่จะมีส่วนร่วม (Willingness to Participate)

โคเฮน และอัฟฮอฟ(Cohen & Uphoff, 1980, pp. 59 - 76 อ้างถึงใน สุขกิจ สาปรั้ง, 2549: 8 - 10) ได้แบ่งชนิดของการมีส่วนร่วมของประชาชน เป็น 4 รูปแบบ ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) ซึ่งประกอบด้วย การกำหนดความต้องการ การจัดลำดับความสำคัญ การเลือกนโยบาย โดยเป็นกระบวนการต่อเนื่องไปเรื่อย ๆ ตั้งแต่ตัดสินใจในระยะเริ่มต้น ระยะวางแผน ระยะดำเนินการทำกิจกรรม และการตัดสินใจปฏิบัติตามแผนที่วางไว้

2. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ (Implementation) เป็นการมีส่วนร่วมปฏิบัติโดยให้การสนับสนุนแรงด้านทรัพยากร การมีส่วนร่วมบริหารจัดการ การประสานขอความร่วมมือ

3. การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ (Benefits) ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์นั้น นอกจากความสำคัญของผลประโยชน์ในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพแล้ว ยังจะต้องพิจารณาถึงการกระจายผลประโยชน์ภายในกลุ่มด้วย ซึ่งรวมทั้งผลประโยชน์ในทางบวกและผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นในทางลบที่เป็นผลเสียต่อโครงการ ซึ่งจะเป็นประโยชน์หรือเป็นโทษต่อบุคคลและสังคมด้วย

4. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล (Evaluation) เป็นการมีส่วนร่วมในการควบคุมตรวจสอบการดำเนินกิจกรรมทั้งหมด สิ่งที่สำคัญที่จะต้องสังเกตคือ พิจารณาจากความเห็นชอบ และความคาดหวังที่สามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคลในกลุ่มต่างๆ ได้ นอกจากนี้การมีส่วนร่วมในการประเมินผลจะแสดงถึงการปรับตัวในการมีส่วนร่วมต่อไป

แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่ายความร่วมมือระหว่างองค์กรปกครองท้องถิ่น

ความร่วมมือระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นการดำเนินการเกิดจากความเห็นชอบร่วมกันในวัตถุประสงค์ วิธีการ และแนวทางปฏิบัติ อันจะนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายร่วมกันระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง นครินทร์ เมฆไตรรัตน์(2547:8-11) อธิบายเกี่ยวกับความร่วมมือระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นว่า ควรมีการรวมตัวในรูปแบบ “สหการ” องค์กรความร่วมมือระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในรูปแบบ “สหการ” มีลักษณะเป็นการรวมตัวกันขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เข้าร่วมจะมีจุดร่วมกันใน

ประเด็นปัญหาที่มีความจำเป็นต้องดำเนินการร่วมกัน มีพื้นที่ใกล้เคียงกัน เป็นกิจการที่ต้องใช้งบประมาณสูง และอาศัยความชำนาญทางด้านเทคนิคสูงหรือเป็นลักษณะเฉพาะ

“สหการ” มีฐานะเป็นนิติบุคคลตามกฎหมาย ซึ่งการจัดตั้งจำเป็นต้องมีการตรากฎหมายที่เกิดจากความเห็นร่วมกันขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องแค่ไหน มีขั้นตอนการปฏิบัติงานอย่างไร มีวิธีการแบ่งภาระการให้เงินช่วยเหลือของแต่ละท้องถิ่นที่เข้าร่วมอย่างไรและเมื่อยุบเลิกสหการแล้วจะมีวิธีการแบ่งสรรทรัพย์สินอย่างไร

สำหรับการดำเนินการของสหการจะอยู่ภายใต้การตัดสินใจของคณะกรรมการบริหารซึ่งประกอบไปด้วยคณะบุคคลที่ได้รับการแต่งตั้งจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง เนื่องจากมีสภาพเป็นนิติบุคคล สหการจึงสามารถจัดทำนิติกรรมร่วมกับบุคคลภายนอกอื่น ถือครองทรัพย์สิน สามารถยื่นฟ้องและตกเป็นจำเลยได้ตลอด จนมีอำนาจออกระเบียบปฏิบัติภายใต้ขอบเขตความรับผิดชอบตามภารกิจหน้าที่เพื่อบังคับใช้กับบุคคลที่รับบริการจากสหการได้ และมีอำนาจเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ได้ ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่าการเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในอีกลักษณะหนึ่งที่ทำเนิรกิจการที่มีลักษณะเฉพาะ มีอิสระในการดำเนินงาน และมีอิสระในการบริหารด้านการเงิน ซึ่งเป็นเงินที่มาจากเงินช่วยเหลือจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง, รายได้จากการให้บริการ, อากรค่าธรรมเนียม, เงินกู้และเงินอุดหนุนต่างๆ

การรวมตัวขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อจัดตั้งสหการนั้นมีรูปแบบและลักษณะที่มีความหลากหลายเป็นอย่างยิ่ง กล่าวคือ อาจจะเป็นความร่วมมือระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นประเภทร่วมกัน เช่น ในกรณีองค์การบริหารส่วนตำบลรวมกับองค์การบริหารส่วนตำบล หรือ เทศบาลรวมกับเทศบาลเป็นต้น หรืออาจจะเป็นความร่วมมือระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต่างประเภทกัน เช่น องค์การบริหารส่วนตำบลร่วมมือกับเทศบาลและองค์การบริหารส่วนจังหวัด เป็นต้น ทั้งนี้ การตัดสินใจร่วมกันเพื่อจัดตั้งสหการหรือความร่วมมือระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นใดนั้นจึงขึ้นอยู่กับว่า กิจการดังกล่าวกระทบต่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเหล่านั้นถึงเห็นถึงความสำคัญของความร่วมมือระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือไม่

นครินทร์ เมฆไตรรัตน์(อ้างแล้ว:10)ได้ระบุถึงปัญหาในการจัดตั้งสหการไว้ว่าเกิดขึ้นอันเนื่องมาจากรูปแบบการบริหารของสหการเอง ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

1. ปัญหาความเป็นอิสระในการดำเนินการ ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้นว่า การรวมตัวในรูปแบบสหการต้องได้รับความเห็นของร่วมกันระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เข้าร่วม ทำให้สหการต้องดำเนินงานภายใต้การควบคุมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นดังกล่าวอยู่ จึงอาจจะเป็นช่องทางในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถเข้ามาแทรกแซงการดำเนินงานของสหการได้

2. ปัญหาการมีส่วนร่วมของประชาชน ในกรณีที่สหการดำเนินงานไม่สอดคล้องกับความต้องการของประชาชน ในขณะที่ประชาชนเองก็ไม่สามารถเรียกร้องบริการที่ดี รวมถึงไม่สามารถเข้ามาตรวจสอบความโปร่งใสในการปฏิบัติงานของสหการได้ อาจสร้างปัญหาความขัดแย้งขึ้นระหว่างประชาชนและสหการ ในประเด็นดังกล่าวเห็นได้อย่างชัดเจนในกรณีของประเศญี่ปุ่น ดังนั้น จึงเกิดแนวคิดในการเลือกตั้งคณะกรรมการบริหารสหการโดยตรงจากประชาชนขึ้นมา อย่างไรก็ตาม แม้ว่าจะได้มีการกำหนดในกฎหมายให้สหการสามารถเลือกคณะกรรมการบริหารได้โดยตรง แต่ในทางปฏิบัติสหการส่วนใหญ่ก็ยังคงใช้วิธีการแต่งตั้งคณะกรรมการเช่นเดิม

3. ปัญหาการถูกรอบงำโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ขนาดใหญ่ ปัญหานี้อาจเกิดขึ้นในกรณีที่มีการรวมกลุ่มจัดตั้งสหการระหว่างองค์กรส่วนท้องถิ่นต่างประเภทกัน โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่อยู่ใน

ระดับสูงกว่า มีสัดส่วนความรับผิดชอบต่อสหการมากกว่า อาจจะดำเนินการแทรกแซงการทำงานของสหการ เพื่อให้เป็นไปในแนวทางที่ต้องการ ซึ่งในท้ายที่สุดก็ส่งผลให้เกิดปัญหาในการให้บริการที่ไม่เท่าเทียมกันได้

ผลการศึกษา

การวิจัยเรื่อง การสร้างความเข้มแข็งของท้องถิ่นโดยการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการจัดการขยะ ค้นพบดังนี้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะดังนี้

พบว่า กลุ่มตัวอย่างประชาชนในเขตเทศบาลเมืองชลุ่ง มีส่วนร่วมปานกลางในการจัดการขยะมูลฝอย ของเทศบาล ($\bar{x} = 2.75$) ในภาพรวม แต่เมื่อพิจารณาในรายได้เป็นรายประเด็นจะพบว่า กลุ่มตัวอย่างดังกล่าว มีส่วนร่วมในการจัดการขยะมูลฝอยแบ่งออกเป็นกิจกรรม 2 กลุ่ม คือ การมีส่วนร่วมในระดับปานกลาง ได้แก่ ร่วมในการดำเนินการ และร่วมในการติดตามประเมินผล ส่วนอีกกลุ่มหนึ่งเป็นการมีส่วนร่วมค่อนข้างน้อย ได้แก่ ร่วมแสดงความคิดเห็นและร่วมในการตัดสินใจเกี่ยวกับการจัดการขยะมูลฝอย

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ทราบถึงปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน

พบว่า ปัจจัยกำหนดที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการจัดการขยะมูลฝอย ในเขตเทศบาล เมืองชลุ่ง จังหวัดจันทบุรี ได้แก่ ประโยชน์ที่ได้รับ อิทธิพลของผู้นำ อุดมการณ์ของชุมชนและความเข้มแข็งของ เครือข่าย ตามลำดับ

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 ศึกษาวิธีการและทางเลือกในการจัดการขยะระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กับการมีส่วนร่วมของประชาชน

พบว่า ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการขยะในระดับปานกลาง กล่าวคือ มีส่วนร่วมในการจัดการขยะ บ้าง โดยเฉพาะกลุ่มตัวอย่างมีระยะเวลาอาศัยอยู่ในเขตเทศบาลเมืองชลุ่งเป็นเวลามากกว่า 41 ปีขึ้นไป ซึ่งคิดเป็น ร้อยละ 37.5 ส่วนในด้านการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างเครือข่ายของชาวชุมชนมิได้ถูกนำมาสู่การ ปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง การดำเนินการในลักษณะเครือข่ายมีการดำเนินจัดการขยะในระดับปัจเจกมากกว่าจัดการ ขยะร่วมกันทั้งองค์กร

อภิปรายผลการศึกษา

ในการวิเคราะห์ข้อที่ได้จากการวิจัย ผู้วิจัยจะได้นำแนวคิดทฤษฎีมาเป็นเครื่องมือในการอภิปรายผล การศึกษาตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

จากผลการศึกษาในการสร้างความเข้มแข็งของท้องถิ่นโดยการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการจัดการ ขยะ พบว่า การที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการขยะในระดับปานกลาง กล่าวคือ การมีส่วนร่วมในการ ดำเนินการจัดการกับขยะและติดตามประเมินผลการปฏิบัติงานของเทศบาลเมืองชลุ่ง เป็นเพราะในอดีตที่ผ่านมา ผู้นำของเทศบาลชลุ่งมีบทบาทอย่างสำคัญต่อการจัดการขยะ ซึ่งเวลาได้ล่วงเลยมากกว่า 37 ปีอีกทั้งพบว่า มี ความเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับตัวของผู้นำ (ผู้นำเปลี่ยน นโยบายเปลี่ยน)อีกทั้งการมีระดับความเชื่อมั่น เชื่อถือใน ตัวของผู้นำ มีส่วนสำคัญต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของประชาชน

ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะ พบว่า ในทุกด้านประกอบไปด้วย พฤติกรรมในการจัดการขยะ อิทธิพลของผู้นำในการจัดการขยะมูลฝอย อุดมการณ์ของชุมชนในการจัดการ ขยะมูลฝอย ความเข้มแข็งของเครือข่ายชุมชนในการจัดการขยะมูลฝอยนั้น พบว่า การมีส่วนร่วมในการ ดำเนินการจัดการขยะของประชาชนเกี่ยวข้องกับภาวะด้านจิตใจและอารมณ์ของชาวบ้าน กล่าวคือ เทศบาล จะทำให้ประชาชนมีจุดร่วมในอุดมการณ์เดียวกัน (Common Ideology) (แสวง รัตนมงคลมาส, 2543:10) เช่น การสร้างอัตลักษณ์ของเทศบาลเมืองชลุ่งที่เป็นเมืองปลอดขยะ ซึ่งจะมีส่วนอย่างสำคัญต่อนำเสนอ

ตัวอย่างที่ดี (Best Practice) ของเทศบาลเมืองขลุงในการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะในท้องถิ่นแห่งอื่นได้

จุดแข็งของเทศบาลเมืองขลุง คือ การได้รับรางวัลจากการยกย่องด้านการจัดการขยะและกลายเป็นต้นแบบของการจัดการขยะองค์กรปกครองท้องถิ่นอื่นๆ ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างเครือข่ายของชาวชุมชน แต่การได้รับรางวัลอย่างต่อเนื่อง เทศบาลเมืองขลุงถูกจำกัดบทบาทให้อยู่ในฐานะต้นแบบ ทำให้การพัฒนาด้านการจัดการขยะหยุดนิ่งดังนั้นในการมีส่วนร่วม ทั้งในระดับปัจเจกบุคคล หรือ ในระดับเครือข่ายมีความเกี่ยวข้องด้านจิตใจและอารมณ์ของผู้เข้าร่วม ซึ่งจะเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ที่เกี่ยวข้องเขาได้แสดงความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ กระทำการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการจัดการขยะ การดำเนินการจึงเป็นลักษณะที่จะกระทำตามคำสั่ง มากกว่าความยินยอมพร้อมใจ (แสง รตนมงคลมาส, 2543:10)

การสร้างความเข้มแข็งของท้องถิ่นโดยการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการจัดการขยะของเทศบาลเมืองขลุง ที่เกิดจากความยินยอมพร้อมใจในการร่วมดำเนินการจะนำมาสู่การประสานความร่วมมือระหว่างองค์กรปกครองท้องถิ่นและหน่วยงานต่างๆ ที่อยู่ในพื้นที่ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการขยะอย่างยั่งยืน กล่าวคือ ประชาชนจะมองเห็นประโยชน์ที่ได้รับประโยชน์จากสิ่งตนทำไป ซึ่งถือเป็นเรื่องการกระตุ้นให้เกิดมีสิ่งจูงใจในการจัดขยะ เช่น ได้รับการยกย่องเชิดชูว่า “เป็นเมืองสะอาดปลอดขยะ” ซึ่งการยกย่องเชิดชูจากสาธารณะจะสามารถนำไปสู่การบอกกล่าวหรือชักชวนคนรอบข้างๆ เข้ามาเป็นเครือข่ายสร้างความสะอาด ซึ่งถือว่าเป็นเรื่องของการก่อให้เกิดมีสิ่งจูงใจ (United Nations, 1975, อ้างถึงใน จุฑามาศ ศรีศิริพรพันธ์ , 2548: 6)

ดังนั้นการที่จะสร้างความเข้มแข็งของท้องถิ่นโดยการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะนั้น ควรจะมีส่วนที่เสริมนำมาสู่กิจกรรมการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ประชาชน คือ การสร้างความร่วมมือระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นว่า ซึ่งในประเด็นนี้ นครินทร์ เมฆไตรรัตน์ (2547:8-11) อธิบาย องค์กรปกครองท้องถิ่นควรมีการรวมตัวในรูปแบบ “สหการ” ซึ่งเป็นองค์กรความร่วมมือระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในรูปแบบ “สหการ” ซึ่งมีลักษณะที่เป็นการรวมตัวกันขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เข้าร่วมจะมีจุดร่วมกันในประเด็นปัญหาที่มีความจำเป็นต้องดำเนินการรวมกันมีพื้นที่ใกล้เคียงกัน ซึ่งในกรณีนี้ได้แก่ การจัดการขยะ ซึ่งเป็นประเด็นที่สร้างปัญหาในทุกพื้นที่

ในประเด็นที่กล่าวถึงนี้หมายถึง เทศบาลเมืองขลุงมีผลงานทางด้านการรักษาความสะอาด ปราศจากขยะมาเป็นเครื่องรับประกันเทศบาลเมืองขลุงจึงมีสถานะเป็นผู้เชี่ยวชาญในการทำหน้าที่เป็น “แม่ข่าย” เกี่ยวกับการจัดการขยะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากข้อค้นพบที่ได้จากการศึกษา ผู้วิจัยเห็นว่าควรมีข้อเสนอแนะที่เป็นนัยยะในเชิงนโยบายที่สำคัญ ดังนี้

1. การจัดให้เทศบาลเมืองขลุงจัดให้มีกิจกรรม หรือ โครงการที่จะนำไปสู่การยกย่องเชิดชูเทศบาลเมืองขลุงให้สาธารณะชนรับทราบ เช่น โครงการ “เมืองขลุงสะอาด ปราศจากขยะ”
2. จัดงาน “เปิดประตูเมืองขลุง” โดยจัดงานที่สามารถดึงมวลชนจากพื้นที่อื่นๆ เข้ามาสัมผัสบรรยายภาคความเป็นเมืองขลุง นอกจากจะสร้างรายได้แล้วยังจะเป็นการประชาสัมพันธ์ทางอ้อมให้ผู้มาร่วมงานได้เห็นถึงความสะอาดของเมืองขลุง ซึ่งอาจจะทำให้ภาคประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการขยะ
3. สร้างเครือข่ายความร่วมมือในลักษณะ “สหการองค์กรปกครองท้องถิ่น” โดยการรวมตัวกันขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เข้าร่วมจัดการขยะ สร้างองค์กรแห่งการเรียนรู้และปฏิบัติการร่วมกัน

4. จากการศึกษาพบว่าบทบาทของผู้นำในเทศบาลเมืองขลุงมีบทบาทลดน้อยลง แต่จากการศึกษาพบว่าปัจจัยที่มีความสำคัญมากขึ้นในการจัดการขยะ คือ ประโยชน์ที่ประชาชนได้รับ อุดมการณ์ของชุมชน และความเข้มแข็งของเครือข่ายชุมชน ดังนั้นเทศบาลเมืองขลุงควรมีมาตรการในการสร้างความเข้มแข็งของท้องถิ่นโดยการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการจัดการขยะ ที่สำคัญต่อไปนี้

4.1 สร้างสิ่งจูงใจที่เป็นรูปธรรมสำหรับประชาชนในการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะ เช่น ได้รับผลตอบแทนทางเศรษฐกิจ การได้รับการยอมรับจากสังคมที่ชัดเจน การได้รับสิทธิพิเศษในการติดต่อประสานงานกับส่วนราชการ

4.2 ควรปลูกจิตสำนึกให้ประชาชนในเทศบาลเมืองขลุงเห็นคุณค่าและรักท้องถิ่น

4.3 ควรกำหนดกิจกรรมเพื่อรักษาเครือข่ายหรือเพิ่มความเข้มแข็งให้กับเครือข่ายของชุมชนให้ดำรงอยู่อย่างยั่งยืน เช่น จัดกิจกรรมร่วมกันในวันสำคัญ หรือ การจัดการศึกษาดูงานร่วมกัน

เอกสารอ้างอิง

วิโรจน์ จิวะรังสรรค์.2554.ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะมูลฝอย บริเวณทางสาธารณะของเทศบาลนครขอนแก่น.มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

กรมควบคุมมลพิษ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.(2555).ปริมาณขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้นในประเทศไทย,http://www.pcd.go.th/info_serv/waste_wastethai48_53.html: สืบค้นเมื่อวันที่ 29 สิงหาคม พ.ศ.2555

กรมควบคุมมลพิษ กระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม. (2540). นโยบายและแผนจัดการมลพิษ. กรุงเทพฯ.

กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม.(2542). เคล็ดลับในการจัดการขยะ. กรุงเทพฯ :ม.ป.ท.

กระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม กรมควบคุมมลพิษ.(2542).การกำจัดขยะมูลฝอย. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิบูลย์การปก.

จาริณี แจ่มจำ. (2553).การมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นของสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลในพื้นที่อำเภอขลุง จังหวัดจันทบุรี. ปัญหาพิเศษรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการภาครัฐและเอกชน, วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยบูรพา.

จิรายุ นานูญมี. (2552). การมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินศูนย์เด็กเล็กในอำเภอร่องขวาง จังหวัดแพร่. การค้นคว้าแบบอิสระสาธิตศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสาธิตศาสตร, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

จิราลักษณ์ จงสถิตมัน. (2549).สังคมสงเคราะห์กลุ่มชน. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ .

จุฑามาศ ศรีศิริพรพันธ์. (2548). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินงานองค์การบริหารส่วนตำบลกรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลคลองขุด อำเภอบ้านโพธิ์ จังหวัดฉะเชิงเทรา. ปัญหาพิเศษ รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขานโยบายสาธารณะ, วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยบูรพา.

ชลิต เกตุมงคลสิทธิ์. (2548). การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการชุมชนในการดูแลสิ่งแวดล้อม: กรณีศึกษาชุมชนในเขตราชบุรีบูรณะ จังหวัดกรุงเทพมหานคร. ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขารัฐศาสตร์, ภาควิชารัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

- ทรงยศ สารโรจน์. (2551). การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์คลองบางบัวของประชาชนชุมชนบางบัว เขตบางเขน กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา, คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมณฑลนคร.
- ธรรมจรรย์ ตูลย์ธำรง. (2546). การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการชุมชนในการจัดการสิ่งแวดล้อม : กรณีศึกษาเทศบาลภายในเขตอำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการทรัพยากร, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- สุขกิจ สารปริง.(2549). การมีส่วนร่วมของกำลังพลในการป้องกันปัญหาเสพติดในหน่วย : กรณีศึกษากองรักษาความปลอดภัย กรมสรรพาวุธทหารเรือ. ปัญหาพิเศษรัฐ
- นครินทร์ เมฆไตรรัตน์.(2547).สารานุกรมการปกครองท้องถิ่นไทย หมวดที่ 5 ประชาสังคมกับการปกครองท้องถิ่น ลำดับที่ 1 เรื่ององค์การความร่วมมือระหว่างองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น.สถาบันพระปกเกล้า .
- นนทบุรี: บริษัท ธรรมดาเพรส จำกัด.
- นเรศน์ ม่วงรุ่ง. (2545). การจัดการแยกขยะมูลฝอยในโรงเรียน : กรณีศึกษาโรงเรียนวัดนางว ตำบลหลักหก อำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี. วิทยานิพนธ์ วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขา สิ่งแวดล้อมศึกษา สถาบันราชภัฏพระนคร.
- นฤมล นิราทร. (2543). การสร้างเครือข่ายการทำงาน : ข้อควรพิจารณาบางประการ. กรุงเทพฯ : โครงการระหว่างประเทศว่าด้วยการจัดปัญหาการใช้แรงงานเด็ก.
- นิรันดร์ จงวุฒิเวศน์. (2537). “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา”. ในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา. ทวีทอง หงส์วิวัฒน์. บรรณาธิการ. กรุงเทพฯ :
- ปานกมล พิสิฐอรุณกุล.(2545). การส่งเสริมการมีส่วนร่วมและกระบวนการเรียนรู้ของประชาชน ในการจัดการมูลฝอย: กรณีศึกษาเทศบาลตำบลปริก อำเภอสะเตา จังหวัดสงขลา. วิทยานิพนธ์ พ.ศ.2546. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
- พงศ์พัฒน์ สนทะมิโน. (2547). ต้นแบบจำลองพลวัตรระบบ สำหรับการจัดการมูลฝอยชุมชน : กรณีศึกษาในเขตเทศบาลนครหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา. วิทยานิพนธ์ พ.ศ.2547. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- พรทิพย์ มาศวิวัฒน์. (2542). ความสัมพันธ์ระหว่างการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมกับ อายุ ความรู้ เจตคติต่อสิ่งแวดล้อม และการมุ่งอนาคตของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาในจังหวัดตรัง. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาศึกษาศาสตร์เพื่อพัฒนาชุมชน, คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลา.
- พรรณศิริ ศิริพันธุ์. (2546).การตั้งถิ่นฐานและพฤติกรรมกาทิ้งขยะของประชาชนต่อความคิดเห็นในการจัดการขยะในเขตเทศบาลเมืองสุโขทัยธานี จังหวัดสุโขทัย. วิทยานิพนธ์ วิทยาศาสตร มหาบัณฑิต สาขาวิทยาศาสตรสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- พระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ.2535. ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 109 ตอนที่ 38 หน้า 1-8 (5 เมษายน พ.ศ.2535)
- พิชิต สกฤพรหมณ์.(2531).การสุขาภิบาลสิ่งแวดล้อม.กรุงเทพมหานคร : คณะสาธารณสุข, มหาวิทยาลัยมหิดล.
- พิมพ์ฉวี บริดาสวัสดิ์ และวาทีน บุญชะลิกษ์. (2531). การวิเคราะห์เครือข่ายสังคม. ใน เบญจา ยอดคำเนิน-แอตติกจับุปลา ศิริธรรมและวาทีนบุญชะลิกษ์(บรรณาธิการ),การศึกษาเชิงคุณภาพ:เทคนิคการวิจัยภาคสนาม.(ตำราประกอบการสอนและการวิจัย. นครปฐม.สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.

- ภราดร บุตรบุญ. (2547). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารงานหมู่บ้าน ศึกษาเฉพาะกรณี กิ่งอำเภอเวียงหนองล่อง จังหวัดลำพูน. ปัญหาพิเศษรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารงานทั่วไป, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา.
- รัชณี จันทร์ทรงกต.(2541). การมีส่วนร่วมของนักเรียนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมศึกษาเฉพาะกรณีโรงเรียนสารวิทยา. วิทยานิพนธ์พัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพัฒนาสังคม, บัณฑิตวิทยาลัย สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ลัดดา ภิระ.(2545). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการปกครองท้องถิ่น ศึกษาเฉพาะกรณี เทศบาลเมืองชลบุรี. ปัญหาพิเศษรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารทั่วไป, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา
- วิวัฒน์ อึ้งเจริญ.(2546). การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของประชาชนในการจัดการมูลฝอยชุมชน : กรณีศึกษาชุมชนปรักตก เทศบาลตำบลปรัก อำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา,สารนิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสิ่งแวดล้อมศึกษา. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- สมชัย ศิริสมบัติ.(2544). การมีส่วนร่วมของกรรมการชุมชนในการพัฒนาเทศบาลสู่ “ เมืองน่าอยู่ ”: กรณีศึกษา เทศบาลเมืองบ้านบึง อำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี.ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารทั่วไป, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2550).ทฤษฎีสังคมวิทยา เนื้อหาและแนวการใช้ประโยชน์เบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ 12. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุจินดา เลิศศิริมงคลสุข.(2549). ความคิดเห็นของประชาชนต่อการมีส่วนร่วมในการบริหารสถานแสดงพันธุ์สัตว์บึงฉวากเฉลิมพระเกียรติขององค์การบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.) จังหวัดสุพรรณบุรี. ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขารัฐศาสตร์ ภาควิชารัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- สุดธิดา สุวรรณะ.(2545). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการคัดแยกมูลฝอยในชุมชนรัตนวิบูลย์และชุมชนไทยไฮเต็ล ในเขตเทศบาลนครหาดใหญ่ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการสิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- สุเทพ สันทรเกษข. (2540). ทฤษฎีสังคมวิทยาร่วมสมัยพื้นฐานแนวคิดทฤษฎีทางสังคมและวัฒนธรรม.พิมพ์ที่บริษัทสำนักพิมพ์ โกลบอลวิชั่น จำกัด อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดเชียงใหม่.
- สุภาพร วัฒนานคร.(2544). ปัจจัยเชิงเหตุที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการหมู่บ้านในการแก้ไขปัญหาการแพร่ระบาดของยาเสพติด: กรณีศึกษาเขตหนองจอก. วิทยานิพนธ์ พัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพัฒนาสังคม, บัณฑิตวิทยาลัย สถาบันบัณฑิต พัฒนบริหารศาสตร์.
- แสวง รัตนมงคลมาส.(2543).รวมบทความวิชาการพัฒนาสังคม: แนวคิดและปฏิบัติการ. กรุงเทพฯ: คณะพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- อมรรัตน์ ชัยขรรค์เมือง.(2547). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนย่อยภายในเขตเทศบาล: ศึกษากรณีเทศบาลตำบลแหลมฉบัง จังหวัดชลบุรี. ปัญหาพิเศษรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารงานทั่วไป, วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยบูรพา.
- Alexandra Morin and Barry Wellman “Social Natural Analysis An Introduction” Handbook of Social Natural Analysis edited by Peter Carrengron and John Scott. London: Sage,2010

- Allee,Verna.(2008).Value Network Analysis and Value Conversion of Tangible and Intangible Assets.Journal of Intellectual Capital Intellectual Capital, Vol. 9 No. 1.
- Boissevain,Jeremy.(1974).Friends of Friends : Network, Manipulators and Coalitions. Oxford : Basil Blackwell.
- Bruce, Steve ; and Yearley, Steven.(2006).The SAGE Dictionary of Sociology. London : SAGE Publication Ltd.
- Cohen, J.M. and N.T. Uphoff.(1980). Participation' s Place in Rural Development : Seeking Clarity Through Specificity. World Development. 8 (January 1980) : 324-328.
- David Knoke. (1990). Political Networks :The Structural Perspective. Cambridge : Cambridge University Press.
- Emerson,Richard.(1976).Social Exchange Theory. Available:<http://www.Annualreviews.org/aronline>
- Ethier,Jason.(2006).Current Research in Social Network Theory.Available:<http://www.ccs.neu.edu/home/perrolle/archive/Ethier-SocialNetworks.html>
- Kilduff, Martin;and Tsai,Wenpin.(2003).Social Networks and Organizations. London : SAGE Publication Ltd.
- Ritzer, George.(1992).Contemporary Sociological Theory. 3rd ed. New York : McGraw-Hill, Inc.
- Ritzer, George.(2003).Contemporary Sociological Theory and Its Classical Roots : The Basics. New York : McGraw-Hill, Inc.
- William, E. (1976). Participation Management Concept: Theory and Implementation. Ga: Georgia State University.